

Euron och utrikeshandeln: Hur mycket handel förlorar Sverige årligen?

HARRY FLAM OCH HÅKAN NORDSTRÖM

Harry Flam är professor i internationell ekonomi vid Institutet för internationell ekonomi på Stockholms universitet. Han var ledamot av den första EMU-utredningen, den s k Calmforsutredningen, som lade fram sitt betänkande 1996.

Handelsbankens forskningsstiftelser har stött den forskning som artikeln bygger på.
harry.flam@iies.su.se

Håkan Nordström är fil dr i nationalekonomi och chefekonom på Kommerskollegium. Han har tidigare varit verksam vid WTO.
hakan.nordstrom@kommers.se

Införandet av euron beräknas ha lett till att varuhandeln mellan euroländerna ökat med ca 26 procent mellan åren 1995-98 och 2002-05. Euron har även ökat varuhandeln med länder utanför valutaunionen. Sverige och andra utanförstående länder beräknas ha ökat sin varuhandel med euroländerna med ca 13 procent. Om Sverige hade varit med i valutaunionen från början skulle dock varuhandeln ha kunnat öka med ytterligare ca 13 procent, eller ca 230 miljarder kr årligen. Ökningen av den totala handeln förklaras av en stor ökning av handeln med halvfabrikat och färdigvaror samt dessutom av export av varor som tidigare inte exporterats, vilket tyder på att euron skapat nya exportföretag.

Den 14 september 2003 röstade svenska folket nej i en rådgivande folkomröstning till att införa euron som valuta. Resultatet blev 55,9 procent nej mot 42,0 procent ja.¹ Den dåvarande socialdemokratiska regeringen lovade att respektera valutslaget även om anslutningsavtalet till EU egentligen inte medger någon valmöjlighet på denna punkt.² Även den nya borgerliga regeringen under Fredrik Reinfeldt har deklarerat att eurofrågan inte kommer att aktualiseras under innevarande mandatperiod. Det finns inte heller något folkligt stöd för en omprövning i nuläget. En opinionsmätning från december 2006 visar på ett fortsatt stabilt övertag för nej-sidan. Endast 35 procent av de tillfrågade i SCBs enkät svarade att de skulle rösta ja till euron om det vore omröstning i dag, medan 51 procent skulle rösta nej.³ Frågan om ett svenskt deltagande i valutaunionen torde inte vara aktuell på den politiska dagordningen under många år framöver.

Under tiden fortsätter euron att erövra mark på kontinenten, även om flera länder förra året upphävde sina officiellt deklarerade startdatum för att övergå till euro. Den 1 januari 2007 övergick Slovenien till euron som 13:e land sedan starten 1999. Näst i tur står Cypern och Malta, som ansluter sig 2008. Slovakien strävar efter att ansluta sig 2009 och Rumänien 2014. De länder som inte har ett officiellt angivet mål för när övergången ska ske är – förutom Sverige – Bulgarien, Estland, Lettland, Litauen,

Denna artikel bygger på en forskningsrapport av samma författare med titeln "Euro Effects on the Intensive and Extensive Margins of Trade", Flam och Nordström (2006).

¹ Av resterande 2,1 procent var 2,0 procent blanka röster och 0,1 procent ogiltiga.

² Till skillnad från Danmark och Storbritannien har Sverige inte begärt något undantag för valutasamarbetet och är därmed skyldigt att medverka så snart de s k konvergenskriterierna är uppfyllda. Formellt sett har Sverige ännu inte kvalificerat sig, eftersom detta förutsätter två års deltagande i den förberedande växelkursmekanismen med fasta växelkurser gentemot euron (ERM II). Frågan om Sveriges eventuella brott mot EG-fördraget har därigenom inte ställts på sin spets.

³ SCB, ME61 SM0601.

Polen, Tjeckien och Ungern. Danmark och Storbritannien har fått rätt av EU att själva välja att delta i valutasamarbetet, en s k opt-out. Polens och Rumäniens deltagande ligger ytterligare ett par år bort i tiden. Inga av de nya medlemsländerna har begärt ett undantag i sina anslutningsprotokoll till EU.

Även om EMU-frågan är avförd från den svenska politiska dagordningen är euron en realitet för det svenska näringslivet. I dagsläget går ca 39 procent av Sveriges export till euroländerna och ca 48 procent av importen kommer därifrån. Euroandelarna kommer med stor sannolikhet att växa de närmaste åren i takt med att valutaunionen utvidgas. Om vi utgår från 2005 års export och import och antar att alla nya medlemsländer har övergått till euron 2012, kommer euroområdet om fem år att svara för 44 procent av exporten och 55 procent av importen. Med andra ord kommer ungefär hälften av Sveriges handel att ske med euroområdet.

Euron är således en kommersiell realitet. Svenska export- och importföretag som tidigare fakturerade i kronor använder nu i allt större utsträckning euron som affärsvaluta, både inom och utom Europa. Den stegvisa övergången till euron inom näringslivet belyses i en enkätundersökning av Richard Friberg och Fredrik Wilander (Friberg och Wilander 2006) för Riksbankens räkning. Övergången till euron är delvis en anpassning till ett nytt konkurrensläge inom euroområdet där euron av naturliga skäl är den huvudsakliga affärsvalutan. Om konkurrerande företag inom euroområdet gör affärer i euro minskar möjligheten för svenska företag att fakturera i kronor, eftersom motparten då får bära en valutarisk som på marginalen – allt annat lika – kan avgöra vem som får kontraktet, i synnerhet om kontraktet löper över flera år och därmed inte är möjligt att valutasäkra på rimliga villkor. Den tvingande aspekten bör dock inte överdrivas. Nämnade enkät visar att valet av valuta ytterst är en förhandlingsfråga i likhet med andra affärvillkor. Svenska företag med en stark marknadsposition kommer även i framtiden att kunna fakturera i kronor om de så önskar.

Svenska företag kan samtidigt räkna med vissa besparingar genom övergången till euron på kontinenten. Företag som tidigare hanterade ett dusintal valutor i handeln med Europa kan nu göra affärer i ett par tre valutor, företrädesvis euro och – för vissa standardiserade råvaror som prissätts på råvarubörser – dollar, vid sidan av kronan. Effektiviseringen är kanske inte lika stor för svenska företag som för företagen inom euroområdet som både har intäkter och kostnader i euro. Relativt sett har därför konkurrenssituationen försämrats något för svenska företag genom vårt självvalda utanförskap. Detta ger upphov till flera frågor. Har införandet av euron lett till ökad handel? Har euroländernas handel med utanförstående länder delvis ersatts av handel mellan euroländerna? Hur mycket handel har Sverige förlorat årligen?

1. Litteraturoversikt och obesvarade frågor

Med en gemensam valuta försvinner en del uppenbara kostnader för handel mellan de länder som ingår i valutaunionen. Exportörer och importörer slipper kostnader för att hantera och växla olika valutor och för att försäkra sig mot förändringar i valutakurser. Dessutom underlättas prisjämförelser, prissättning och bokföring. I viss mån gäller detta även företag i tredje land som kan slippa hantera en mångfald valutor. När handeln underlättas finns anledning att tro att även handelsvolymerna ökar, allt annat lika. Frågan är med hur mycket?

Den vedertagna uppfattningen inom ekonomikåren för några år sedan var att utrikeshandeln inte nämnvärt påverkas av valutaosäkerhet, åtminstone inte för industriländer med relativt stabila valutor och välutvecklade finansmarknader som erbjuder valutasäkring av export- och importaffärer till låga kostnader. Det fanns två skäl till denna uppfattning. Det första var att kostnaderna för att växla valutor och försäkra sig mot valutafluktuationer är relativt små – ett par tiondels procent av transaktionsvärdet. En sådan marginell ökning av kostnaderna leder under normala antaganden om priskänslighet till minskad handel med högst en procent. Det andra och kanske avgörande skälet var att forskningen visade på små eller inga negativa effekter på handeln.⁴ Den svenska EMU-utredningen konkluderade på basis av det dåvarande forskningsläget: ”Den något förvånande, men ganska entydiga slutsatsen är att utrikeshandeln förefaller påverkas mycket lite eller inte alls av valutakursfluktuationer” (SOU 1996:158, s 77).

Om handeln inte nämnvärt påverkas av växlingskostnader och valutafluktuationer ligger det nära till hands att också dra slutsatsen att valutaunioner inte heller gör det. Frågan om ett svenskt deltagande i den europeiska valutaunionen skulle då kunna bedömas på grundval av andra ekonomiska och politiska överväganden, inklusive konsekvenserna av att fransäga sig en självständig penningpolitik. Med andra ord blir handelsaspekterna en fråga av sekundär betydelse. Handeln var heller ingen huvudfråga vid den svenska folkomröstningen 2003, som till stor del blev en opinionsyttring om EU i allmänhet och överlämnandet av ytterligare beslutsmakt i synnerhet.⁵

Sedan EMU-utredningen lade fram sin rapport 1996 har kunskapsläget förändrats. För sju år sedan publicerade Andrew Rose (2000) vid Berkeley-universitetet forskningsresultat som visade att länder som har gemensam valuta har *tre gånger* så stor handel med varandra som de annars skulle ha. Dessa rön togs emot med betydande skepsis bland kollegorna i forskarvärlden. Kritiken sköt in sig på att merparten av världens valutaunioner består av små och fattiga länder som oftast ensidigt infört den f d kolonialmaktens eller ett stort grannlands valuta. Man borde därför misstänka att handeln kom först och valutan sedan och inte tvärtom, som Rose antog.

Även om Rose och andra forskare har bemött kritiken och försökt visa att

⁴ Se t ex McKenzie (1999) och IMF (2004).

⁵ Jonung (2004).

orsakssambandet går från gemensam valuta till ökad handel, samt att dessa resultat är applicerbara på den europeiska valutaunionen, är det svårt att bli övertygad. Nu har emellertid så lång tid förflutit att det är möjligt att direkt studera effekterna av euron på grundval av data från euroländernas handel.

Först ut på plan var Micco m fl (2003) vid Interamerikanska utvecklingsbanken. De hade data t o m första halvåret 2002, vilket är en relativt kort tidsperiod, eftersom euron infördes den 1 januari 1999, då de nationella valutorna låstes mot euron och därmed mot varandra. De första tre åren såg dessutom allmänheten euron endast genom informationskampanjer och den dubbla prismärkningen i affärer. Själva eurosedlarna och euromynten introducerades först i januari 2002 och de nationella valutorna drogs in som betalningsmedel sista februari 2002.

Trots den korta tidsperioden fann de tre forskarna att handeln mellan euroländerna hade ökat med 4–16 procent i genomsnitt mellan 1999 och första halvåret 2002 jämfört med genomsnittet för 1993–98. Något överraskande fann de att även handeln mellan euroländerna och kontrollgruppen ökat. Det fanns inga indikationer på att handeln inom euroområdet hade ökat på bekostnad av handeln med andra länder, vilket kunde förväntas på teoretiska grunder. Dessa resultat bekräftades i allt väsentligt av tre andra samtidiga studier, inklusive en rapport av oss själva som offentliggjordes ett par veckor före den svenska folkomröstningen.⁶

Samtidigt är det vanskligt att säga något mer bestämt på basis av en kort tids erfarenheter. Det kan t ex vara svårt att särskilja euroeffekter – som är strukturella – från konjunkturella effekter. Det är också rimligt att anta att eventuella euroeffekter inträder gradvis, i takt med att företagen anpassar sig till de nya villkoren. Nästan alla tidiga studier hade dessutom metodologiska brister, som belysts i en kritisk granskning av Baldwin (2006).⁷

Det finns sålunda flera anledningar till att studera euroeffekterna på nytt och mer detaljerat. Vi har nu data för sju år, 1999–2005, vilket tillåter oss att estimerar handelseffekterna med större precision än tidigare och även att studera om effekterna är växande över tiden. Vi är också intresserade av de bakomliggande mekanismerna. Underlättar en gemensam valuta för nya företag och produkter att komma in på en marknad? I så fall bör detta avspeglas i en ökad bredd i handelsflödena. Är det också så att en gemensam valuta möjliggör en ökad internationell vertikal specialisering, dvs uppstyckning av produktionsprocesserna över nationsgränserna? I så fall bör detta kunna avläsas i en ökad handel med halvfabrikat och insatsvaror.

2. Tidsperiod, länderurval och en första granskning av data

Vår studie omfattar perioden 1995 till 2005 och inkluderar alla dåvarande euroländer utom Grekland samt en kontrollgrupp av jämförbara länder

⁶ Bun och Klaasen (2002), Barr m fl (2003) samt Flam och Nordström (2003).

⁷ Dock gällde detta inte vår egen undersökning.

bestående av tio OECD-länder utanför valutaunionen. Grekland ingår inte i studien eftersom Grekland gick med i valutaunionen två år senare än övriga euroländer, ett faktum som hade försvårat den statistiska analysen. Två av euroländerna – Belgien och Luxemburg – är vi dessutom nödsakade att behandla som en enhet, eftersom de behandlades som en enhet i handelsstatistik t o m 1998.⁸ Antalet euroländer i vår studie är därmed tio till antalet. I kontrollgruppen ingår endast industriländer för att få så stor jämförbarhet som möjligt med euroländerna. Utöver Danmark, Sverige och Storbritannien ingår även Norge och Schweiz. Norge ingår som bekant i EUs inre marknad genom EES-avtalet och är därför en naturlig del av kontrollgruppen. I praktiken skiljer sig dock Norge från övriga länder i studien eftersom exporten till stor del består av olja. Även Schweiz har ett långtgående frihandelsavtal med EU. För att uppnå balans mellan antalet euroländer och antalet kontrollländer inkluderas även fem utomeuropeiska industriländer i kontrollgruppen, Australien, Japan, Kanada, Nya Zeeland och USA. Vi tar i den statistiska analysen hänsyn till att skilda handelsvillkor gäller för länder som ingår i respektive står utanför EUs inre marknad.

Vårt datamaterial är indelat i s k paneler, dvs data är knutna till länderpar där det ena landet är exportör och det andra är importör. Till exempel utgör data som är knutna till Sveriges export till Tyskland mellan 1995 och 2005 en panel med 11 observationer för varje variabel, och data för Tyskland som exportör till Sverige utgör ytterligare en panel. Totalt finns 380 paneler. Panelstrukturen gör det möjligt att rensa för alla bestämningsfaktorer för handeln mellan varje länderpar som är oförändrade under undersökningsperioden – som eventuellt gemensamt språk, geografiskt avstånd m m.⁹

Tabell 1

Euro- och kontroll-
gruppsländer

Euroländerna*	Kontrollgruppen	
Belgien-Luxemburg**	Danmark	(fast kurs mot euron)
Finland	Sverige	
Frankrike	Storbritannien	
Irland	Norge	(ingår i den inre marknaden)***
Italien	Schweiz	(långtgående frihandelsavtal med EU)****
Nederländerna	Australien	
Portugal	Kanada	
Spanien	Japan	
Tyskland	Nya Zeeland	
Österrike	USA	

Ann: * Grekland ingår inte i studien på grund av senare inträde i valutaunionen (2001).

** Belgien och Luxemburg behandlas som ett land av statistiska skäl.

*** Norge deltar inte i den gemensamma jordbrukspolitiken och fiskepolitiken.

**** Handelsavtalet med Schweiz omfattar inte jordbruksprodukter.

⁸ Det kan även noteras att Belgien och Luxemburg sedan länge har en gemensam valuta, vilket i sig talar för att behandla de två länderna som en gemensam marknad.

⁹ S k *fixed effects estimation*.

Tabell 2
Indelningen av
paneler i fyra olika
kategorier

Exportland	Importland	
	Euroländerna	Kontrollgruppsländerna
Euroländerna	Export mellan euroländerna	Export från euroländerna till kontrollgruppsländerna
Kontrollgruppsländerna	Export från kontrollgruppsländerna till euroländerna	Export mellan kontrollgruppsländerna

Bestämningsfaktorer som ändras under den aktuella tidshorizonten, som BNP (konjunkturen), växelkurser, inflation och – inte minst – införandet av euron 1999, tar vi explicit hänsyn till i den statistiska analysen och skattar effekten av var och en av faktorerna. Analysen tar särskilt sikte på att finna statistiskt säkerställda skift i handelns nivå som sammanfaller med eurons införande 1999 och som inte kan tillskrivas andra bestämningsfaktorer, t ex en högkonjunktur vid samma tidpunkt som bidrog till ökad efterfrågan på importerade varor.

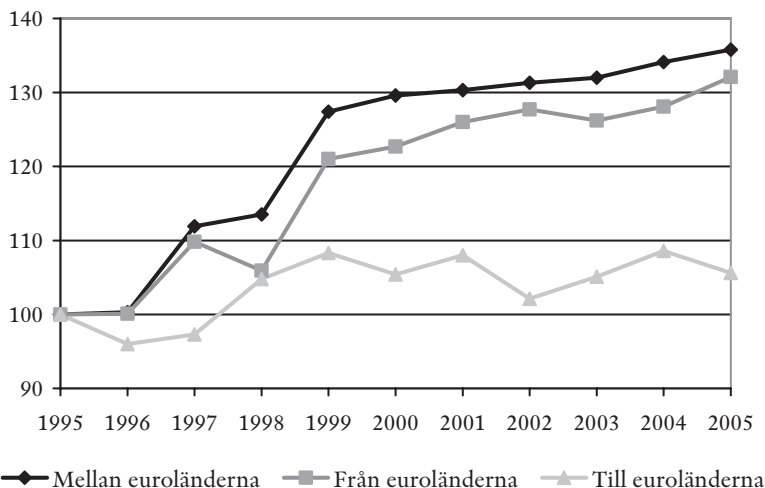
De 380 panelerna är uppdelade i fyra kategorier. Den första kategorin består av exporten mellan de tio euroländerna i vår studie. Med nio europartners för varje euroland ger det totalt 90 paneler för exporten mellan euroländer. Kontrollgruppsländerna består också av tio länder, vilket ger 90 paneler för exporten inom kontrollgruppen. Dessutom finns 100 paneler för exporten från euroländerna till kontrollgruppsländerna och ytterligare 100 paneler för exporten från kontrollgruppsländerna till euroländerna.

Låt oss börja med att granska om ögat kan uppfatta ett nivåskift 1999 för exporten inom, från respektive till euroländerna i ett diagram. Figur 1 visar utvecklingen över tiden för de tre olika slagen av export *relativt exporten mellan kontrollgruppsländerna*. Tidsserierna är indexerade och normaliserade till 100 startåret 1995. Tjänstehandeln är inte inräknad i exporten eftersom bilaterala data saknas. Inte heller ingår olja, kol och andra energiprodukter på grund av de stora prissvängningar som skett under senare år och som vi inte kan rensa för.

Om exporten för samtliga grupper hade vuxit lika snabbt, hade alla kurvor legat på nivån 100 under hela tidsperioden. Vad vi i själva verket ser är en stegvis ökning av exporten både mellan och från euroländerna jämfört med exporten mellan kontrollgruppsländerna (100-nivån), medan exporten från kontrollgruppsländerna till euroländerna inte uppvisar någon tydlig trend. Det förefaller som om skiftet uppåt för exporten mellan och från euroländerna sammanfaller i tiden med eurons introduktion 1999.

Detta bevisar inte i sig att nivåskiftet *orsakades* av just eurons introduktion. Samvariationen i data *skulle* kunna vara en slump och bero på andra faktorer, t ex att tillväxten accelererade i euroländerna vid denna tidpunkt av andra orsaker, vilket i sin tur ökade efterfrågan på importerade produkter. En annan tänkbar förklaring är att handeln inom euroländerna drevs

Figur 1
Utvecklingen av varuexporten mellan euroländerna, från euroländerna till kontrollgruppsländerna och från kontrollgruppsländerna till euroländerna relativt varuexporten mellan kontrollgruppsländerna. Index 1995=100

Källa: Egna beräkningar, baserade på FNs statistikbyrås Comtrade-databas.

uppåt av att euron deprecierades, vilket gjorde varor tillverkade inom euroområdet mer konkurrenskraftiga.

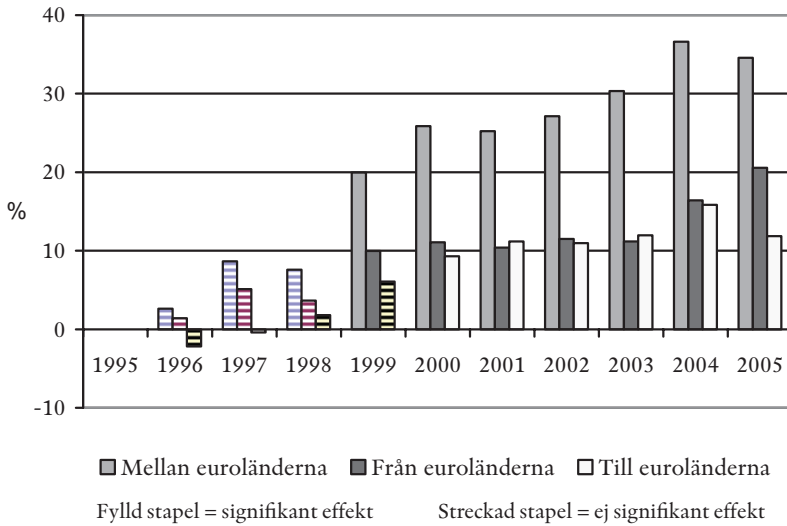
Innan vi kan dra några mer bestämda slutsatser måste vi därför rensa för andra tänkbara bestämningsfaktorer genom (statistisk) regressionsanalys.¹⁰ Tidsberoende faktorer rensas genom att skatta deras sammanlagda effekt på exportens genomsnittliga nivå för varje panel. Tidsberoende faktorer, dvs BNP, kapacitetsutnyttjande, kostnadsutveckling samt nominella växelkurser mellan länderna och i förhållande till konkurrenter, rensas genom att effekten av varje faktor skattas. Dessutom rensar vi för gemensamt påverkande faktorer över tiden, t ex den internationella konjunkturen, samt skillnaden i handelsvillkor över tiden för länder som är med i respektive står utanför EUs inre marknad.

3. Eurons effekt på den totala varuexporten

Låt oss börja med att redovisa skattade årsvisa euroeffekter. Dessa fångas upp genom särskilda variabler som mäter den ”oförklarade” skillnaden år för år för exporten *inom*, *från* respektive *till* euroländerna relativt exporten mellan kontrollgruppsländerna. Med ”oförklarad” menar vi den skillnad som inte kan förklaras av alla kontrollvariabler och som vi i brist på andra rimliga förklaringar tillskriver euron. Höjden på staplarna i figur 2 visar med hur många procent exporten skiljer sig ett visst år från exporten mellan kontrollgruppsländerna, efter rensning för andra faktorer än euron, som vi tolkar som euroeffekter.

Om inga systematiska effekter fanns skulle avvikelserna från noll-linjen

¹⁰ Vi skattar en sk gravitationsmodell. Modellen postulerar att handeln mellan två länder är en funktion av respektive lands BNP, det geografiska avståndet samt olika administrativa, institutionella och kulturella handelshinder, t ex tullar, olika rättssystem och olika språk.

Figur 2
Eurons årsvisa effekt på exporten mellan, från och till euroländerna relativt exporten mellan kontrollgruppsländerna

Källa: Flam och Nordström (2006), tabell A1.

vara slumpmässiga och vara såväl positiva som negativa. Vi kan emellertid se en tydlig positiv trend för alla exportkategorier. Vi ser dessutom ett markant nivåskift uppåt omkring 1999 för åtminstone exporten mellan euroländerna. En statistisk analys visar att exporten för samtliga kategorier – mellan, från och till euroländerna – för åren 1999–2005 mestadels är signifikant högre än för åren 1995–98.¹¹ För exporten mellan euroländerna är resultaten helt entydiga. *Vi kan av detta inte dra någon annan slutsats än att de statistiskt säkerställda ökningarna av exporten fr o m 1999 beror på införandet av euron.*

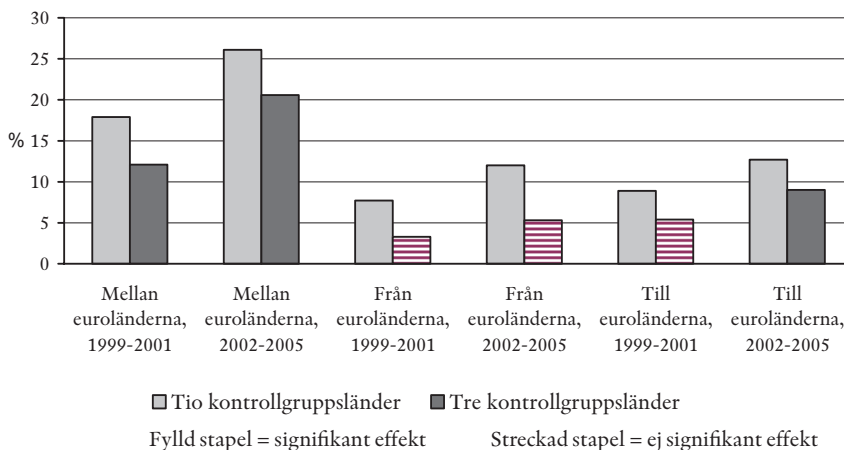
De årliga effekterna varierar lite upp och ner, vilket förmodligen beror på att vi inte lyckats rensa bort all inverkan av andra faktorer. Notera också att den stora skillnaden i förhållande till orensade data i figur 1 är att euroeffekterna från och till euroländerna är ungefär lika stora när rensning gjorts bl a för variationer i BNP och reala växelkurser. Storleksmässigt verkar det som om euroeffekten på exporten mellan euroländerna är ungefär dubbelt så stor som på exporten från och till euroländerna.

I figur 3 redovisas genomsnittliga i stället för årsvisa euroeffekter. Vi har beräknat de genomsnittliga effekterna för delperioderna 1999–2001 – som kan ses som en övergångsfas – och 2002–05 – då anpassningen bör vara mer eller mindre helt genomförd – i förhållande till perioden 1995–98. Vi redovisar dels skattningar där kontrollgruppen utgörs av de tio länder som listats i tabell 1, dels skattningar där vi begränsar kontrollgruppen till de tre EU-länder bland dessa tio som inte deltar i valutaunionen.

En fördel med att bara använda EU-länder som kontrollgrupp är att dessa förväntas likna euroländerna så långt som möjligt och att vi på så sätt kan identifiera just euroeffekter och ingenting annat. En nackdel är att

¹¹ Se Flam och Nordström (2006), tabell A2.

Figur 3
Eurons effekt på
exporten mellan
euroländerna, från
euroländerna till
kontrollgruppsländer
samt till eurolän-
derna från kontroll-
gruppsländer relativt
exporten mellan kon-
trollgruppländer

Källa: Flam och Nordström (2006), tabell 2.

kontrollgruppen består av endast *tre* länder (Danmark, Storbritannien och Sverige) och därmed endast av *sex paneler*. Det kan liknas vid att man i en studie av ett nytt läkemedel behandlar 90 patienter med en aktiv substans (euron) och 6 patienter med sockerpiller (nationella valutor). Risken med en sådan liten kontrollgrupp är att valet av individer i kontrollgruppen inte är representativt. Det går t ex inte att utesluta att Danmark, Storbritannien och Sverige skiljer sig åt i någon dimension från de övriga EU-länder som valt att gå med i valutaunionen. Förmodligen underskattas euroeffekterna med den lilla kontrollgruppen, eftersom de länder som bäst klarar sig utanför valutaunionen förmodligen är de länder som valt att ställa sig utanför.

Om kontrollgruppen i stället består enbart av länder utanför EU är problemet å andra sidan att jämförbarheten med euroländerna minskar.

Det visar sig mycket riktigt att valet av kontrollgrupp har en viss betydelse. I båda fallen kan vi mäta en statistiskt signifikant nivåhöjning av handeln inom eurozonen åren efter eurons introduktion jämfört med åren innan. Effekten är dessutom växande. Estimatet för den första treårsperioden efter eurons introduktion är 12 respektive 18 procent för den lilla respektive den stora gruppen av kontrolländer jämfört med basperioden 1995 till 1998. Motsvarande estimat för perioden 2002–05 är 21 respektive 26 procent.

Euroeffekterna är inte lika säkra när det gäller exporten från respektive till euroländerna. Med den stora kontrollgruppen är de ungefär hälften så stora som effekterna på exporten mellan euroländerna. Med den lilla kontrollgruppen finner vi statistiskt säkerställda effekter endast för exporten till euroländerna och för perioden 2002–05.

Slutsatsen är att den europeiska valutaunionen i första hand kraftigt har stimulerat handeln mellan de ingående länderna. Våra estimat om ca 21–26 procent ligger väl i linje med vad tidigare studier har visat. Utanförstående länder har troligen också gynnats i sin handel med euroländerna. Handeln mellan euroländerna och utanförstående länder har också ökat, men bara

med hälften så mycket som handeln mellan euroländerna. Det finns inga indikationer på att den ökade handeln mellan euroländerna har kommit till stånd på bekostnad av handeln med tredje land.

För Sveriges del har utanförskapet inneburit att utrikeshandeln inte har ökat lika mycket som euroländernas, allt annat lika. Om Sverige hade deltagit i valutaunionen hade dess handel med euroländerna varit 13–14 procent större enligt våra estimat av euroeffekten för genomsnittet av åren 2002–05 jämfört med genomsnittet 1995–98. Detta är skillnaden i handel med euroländerna mellan ett *genomsnittligt* euroland och ett *genomsnittligt* land i kontrollgruppen av tio OECD-länder. Dessutom hade Sveriges handel med utanförstående länder varit 12–13 procent större. Detta är skillnaden i handel med utanförstående länder mellan ett *genomsnittligt* euroland och ett *genomsnittligt* land i kontrollgruppen, under förutsättning att kontrollgruppen är representativ för *samtliga* länder utanför valutaunionen. För Sveriges del motsvarar detta totalt ca 122 miljarder kr i utebliven export och 112 miljarder i utebliven import av varor, räknat på Sveriges varuhandel 2005. I procent motsvarar detta ca 13 procent av varuhandeln. Om man i stället utgår från estimaten med den mindre kontrollgruppen är motsvarande siffra ca 11 procent. Det innebär att handeln hade ökat med 1,5–1,8 procent per år utöver den faktiska ökningen på ca 7 procent per år. Det måste understrykas att dessa punkttestimat bygger på en rad olika antaganden och att siffrorna därför är osäkra. Bland annat antas att Sverige är ett genomsnittligt land i kontrollgruppen och skulle ha varit ett genomsnittligt euroland om Sverige varit med från starten 1999.

4. Eurons effekt på ny export och på export med insatsvaror

En möjlig förklaring till de oväntat stora effekterna kan vara att en gemensam valuta sänker etableringskostnaderna för nya aktörer och nya produkter på euromarknaden, i synnerhet för små och medelstora företag med begränsad erfarenhet av att hantera olika valutor och sammanhängande valutarisker. Den nya utrikeshandelslitteraturen som vuxit fram de sista åren fäster stor vikt vid sådana fasta kostnader.¹² Innan ett företag börjar sälja på en ny marknad måste vissa förberedande kostnader tas. Företagen måste undersöka vilka lagar och regler som gäller på den lokala marknaden och försäljningskanaler måste byggas upp. Det är inte orimligt att anta att en gemensam valuta underlättar affärskontakter över gränserna på samma sätt som ett gemensamt språk och gemensamma lagar och föreskrifter.

En annan tänkbar förklaring till de stora euroeffekterna är att en gemensam valuta möjliggör en ökad specialisering över nationsgränserna i produktionsprocessens olika steg. Olika steg kan i ökad utsträckning läggas i

¹² Se t ex Melitz (2003) samt Roberts och Tybout (1997).

skilda länder till lägre kostnader (s k *offshoring*). Detta medför i sin tur ökad internationell handel med halvfabrikat och insatsvaror.¹³

Vi har undersökt om de relativt betydande effekter som införandet av euron förefaller ha haft på den totala handeln åtminstone delvis kan förklaras av export av varor som tidigare inte exporterades respektive av att handeln med halvfabrikat och insatsvaror ökat.

En ökning av den totala handeln kan i princip utgöras av en ökning av handeln med varor och tjänster som redan handlas i utgångsläget eller av nya varor och tjänster i export och import. I det senare fallet ligger det också nära till hands att anta att nya aktörer kommer in på marknaden, i synnerhet små och medelstora företag som tidigare kanske bara varit verksamma på hemmamarknaden eller de närmaste grannländerna. Denna hypotes är tyvärr svår att bekräfta eftersom den offentliga handelsstatistiken inte skiljer mellan olika företagsstorlekar. Inte heller finns det något publicerat mått på produktbredden i internationell handel.

För att särskilja euroeffekter på befintlig respektive ny export har vi använt oss av finfördelad exportstatistik på 6-ställig nivå i den internationella HS-nomenklaturen.¹⁴ Hela datamaterialet omfattar 380 exportpaneler för 11 år och 5 015 HS-6 kategorier, vilket ger knappt 21 miljoner observationer. På basis av detta datamaterial har vi räknat fram antalet HS-6 kategorier som exporteras mellan varje par av länder år för år. I ett första steg har vi skattat euroeffekter på antalet varukategorier på samma sätt som vi skattat euroeffekter på den totala handelsvolymen. Vi finner det statistiskt säkerställt att euron har ökat antalet exporterade varukategorier när vi använder den stora kontrollgruppen med tio länder; ökningen är knappt 6 procent mellan euroländerna och 4 procent mellan euroländerna och kontrollgruppsländerna i båda riktningarna.¹⁵

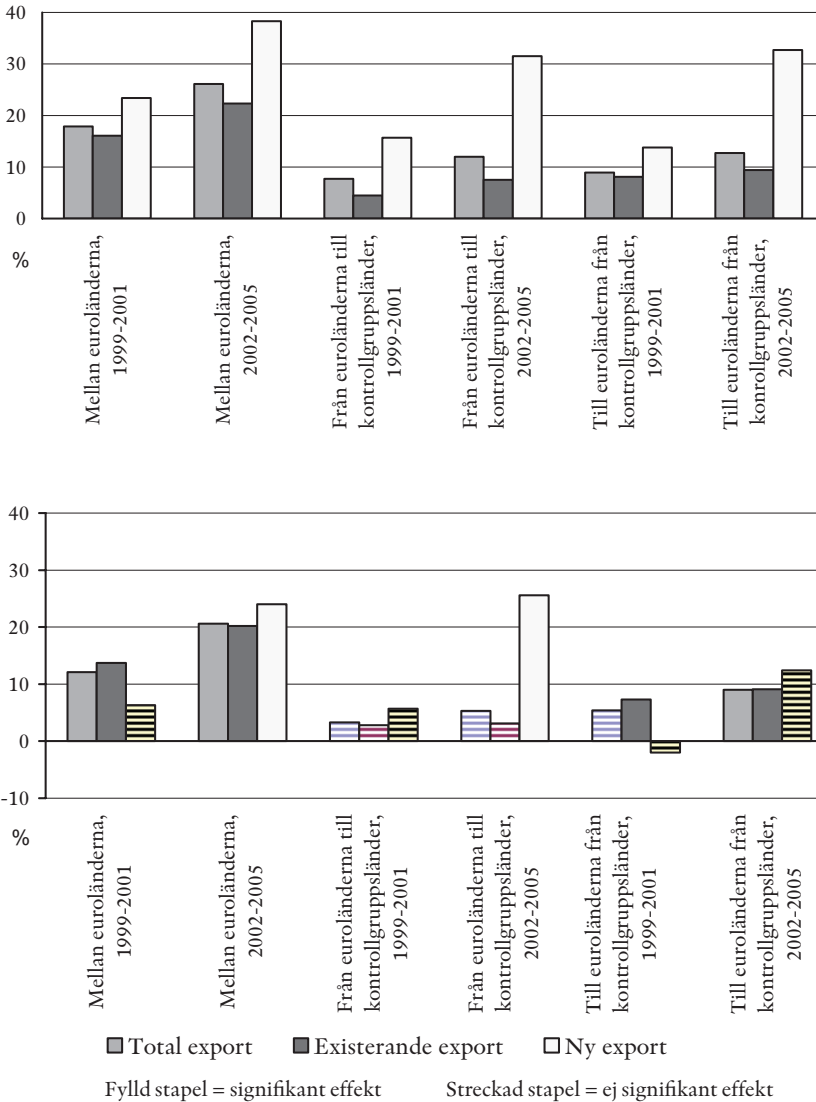
Av detta går det inte att omedelbart säga hur stor del av euroeffekten på den totala handelsvolymen som kan tillskrivas ny handel. För detta krävs ytterligare beräkningar. Vi har därför i ett andra steg sållat fram de HS-6 kategorier som handlas *varje år* och därmed kan sägas utgöra kärnexporten mellan varje länderpar. Övriga HS-6 kategorier kan delas upp i varor som färdigt ut under perioden, varor som handlas vissa år men inte andra, och nya varor som inte tidigare exporterats. Vi likställer kärnexporten med vad vi kallar existerande export och övriga kategorier med ny export. Det måste dock understrykas att vad vi kallar ny export är ett approximativt mått. Det påverkas bl a av de varukategorier som upphör att exporteras under den studerade perioden.

När vi skattar euroeffekter för existerande respektive ny export finner vi att effekten räknat i procent är signifikant större för ny export. Med andra ord växer exporten snabbare på bredden, genom ett ökat antal varor, än på

¹³ Denna aspekt har studerats teoretiskt av Yi (2003).

¹⁴ Harmonized Commodity Description and Coding System.

¹⁵ Se tabell 3 i Flam och Nordström (2006). Förändringarna relativt den lilla kontrollgruppen med tre EU-länder är inte statistiskt säkerställda.

Figur 4
Eurons effekt på existerande respektive ny export mellan euroländerna, från euroländerna till kontrollgruppsländer och till euroländerna från kontrollgruppsländer relativt existerande respektive ny export mellan kontrollgruppsländer

(a) Tio kontrollgruppsländer

(b) Tre kontrollgruppsländer

Källa: Flam och Nordström (2006), tabell 4.

djupet, genom ökad export av varor som handlas i utgångsläget. Absolut sett är dock kärnexporten dominerande. Den svarade under basperioden 1995–98 för 85–90 procent av den totala exporten. Resultatet redovisas i figur 4. Som synes har, när vi använder den stora kontrollgruppen med tio länder, euron ökat den nya exporten med mellan 30 och 40 procent när vi jämför 2002–05 med 1995–98, medan existerande export ökat väsentligt mindre. Samma tendens, att euron orsakat en procentuellt större ökning av ny än ”gammal” export, syns även när vi använder kontrollgruppen med tre EU-länder, men skattningarna är överlag inte statistiskt säkerställda.

Som nämnts ovan kan en annan tänkbar förklaring till att euroeffekterna är stora vara ökad specialisering över nationsgränserna när det gäller produktionsprocessernas olika steg, vilket medför ökad handel med halvfabrikat och insatsvaror. Så kallad vertikal specialisering över nationsgränserna kräver sannolikt långsiktighet, vilket gynnas av en gemensam valuta som eliminerar all nominell växelkursosäkerhet.

Vi har delat upp den totala exporten i tre olika kategorier med avseende på stigande förädlingsgrad – råvaror, halvfabrikat och färdigvaror – och har sedan skattat eurons effekt på handeln med de olika kategorierna. Den statistiska analysen, som redovisas i figur 5, ger vid handen att euron lett till mycket kraftiga ökningar av exporten med halvfabrikat och färdigvaror mellan euroländerna. I genomsnitt är ökningen för perioden 2002–05 jämfört med basperioden 1995–98 hela 28 respektive 37 procent med den stora kontrollgruppen. Ökningarna är mindre med den lilla kontrollgruppen, särskilt för färdigvaror. Handeln i halvfabrikat och färdigvaror mellan euroländerna och utanförstående länder har också ökat, men bara med ungefär hälften av ökningen mellan euroländerna. Det bör noteras att hela euroeffekten kan tillskrivas ökad export av halvfabrikat och färdigvaror; inga euroeffekter kan avläsas när det gäller exporten av råvaror.¹⁶

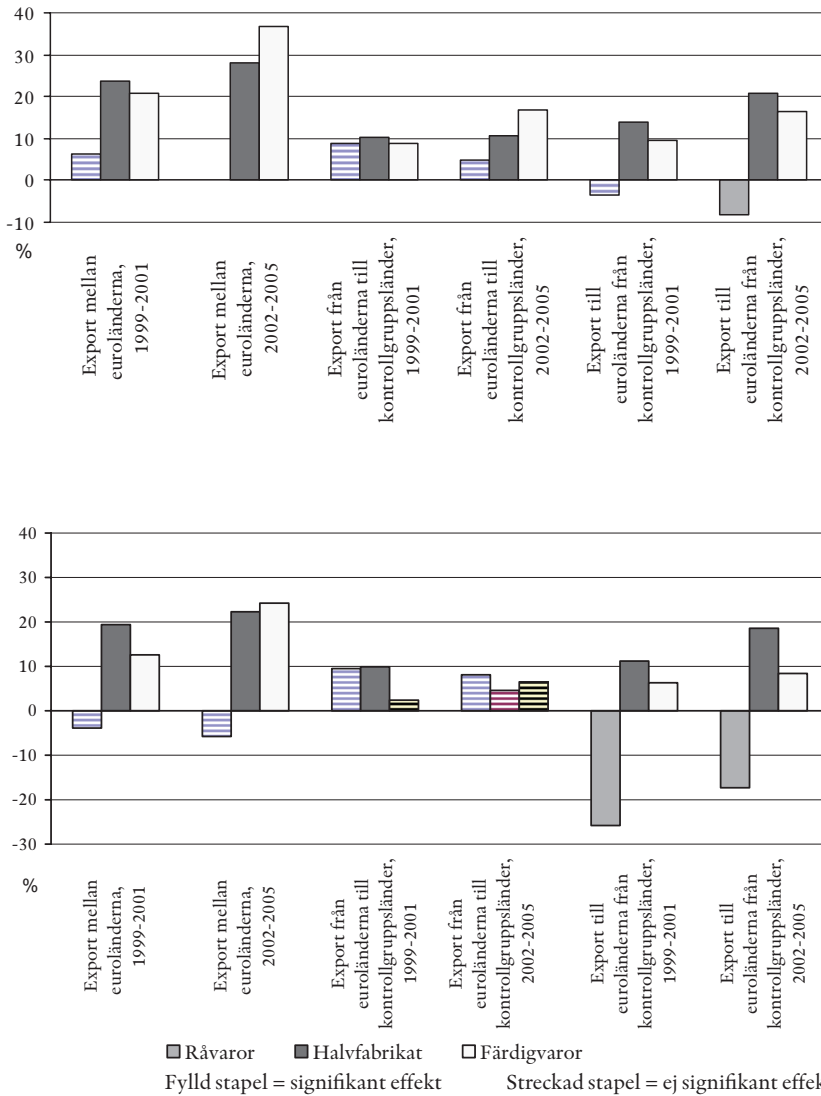
5. Sammanfattande kommentarer

Det är svårt att komma till en annan slutsats än att euron har skapat nya handelsmöjligheter, i första hand för de länder som ingår i valutaunionen, men även för länder som står utanför som Sverige. En gemensam valuta underlättar handeln både med produkter som handlas i utgångsläget och med produkter som tidigare inte handlats. Euron har lett till att handeln med halvfabrikat har ökat markant, vilket tyder på en ökad vertikal specialisering inom euroområdet. Den har bidragit till att sudda ut de ekonomiska nationsgränserna och därmed till ett effektivare resursutnyttjande.

Vi kan konstatera att ökningen av handeln inom valutaunionen inte har skett på andra länders bekostnad, vilket är av intresse för svensk del. Den eventuella skada Sverige lidit av att stå utanför är relativ. Om Sverige deltagit i valutaunionen från början hade vår handel med euroområdet kanske varit ca 13–14 procent större och vår handel med utanförstående länder 12–13 procent större. Detta motsvarar i runda tal 100 miljarder kr i utebliven export och lika mycket i utebliven import av varor årligen. Vad gäller handeln med tjänster har vi inte kunnat göra några beräkningar eftersom statistiken här är ofullständig. Sannolikt finns positiva euroeffekter även på tjänstehandeln.

Vad detta hade betytt i termer av ökad BNP är svårt att säga. Vi hade kun-

¹⁶ Detta skulle kunna vara en effekt av att vi saknar tillförlitliga prisindex för råvaror och att data om råvaruexporten därför påverkas av prisvariationer som kvarstår efter det att vi deflaterat med producentprisindex. Att det kan förhålla sig på detta sätt visas av de skattningar vi gjort på branschnivå i Flam och Nordström (2006).

Källa: Flam och Nordström (2006), tabell 6.

nat konsumera mer av importerade varor och tjänster, men för detta hade vi fått betala med ökad export. En viss höjning av BNP och levnadsstandarden skulle ett deltagande i valutaunionen förmodligen ha givit. Genom ytterligare specialisering hade konsumtionen kunnat vara högre med givna resurser. Resonemanget bygger på antagandet att den ekonomiska utvecklingen i övrigt hade varit likartad om Sverige ingått i valutaunionen. Detta är långt ifrån säkert. Som deltagare i valutaunionen hade Sverige åtminstone haft en annan penningpolitik och ett annat ränteläge, vilket hade påverkat ekonomin positivt eller negativt.

REFERENSER

- Baldwin, R (2006) "The Euro's Trade Effects", ECB Working Paper 594.
- Bun, M J G och F J G M Klaasen (2002), "Has the Euro Increased Trade?", Tinbergen Institute Discussion Papers TI2002 108-2.
- Barr, D, F Breedon och D Miles (2003), "Life on the Outside: Economic Conditions and Prospects Outside Euroland", *Economic Policy*, vol 37, s 574-613.
- Flam, H och H Nordström (2003), "Trade Volume Effects of the Euro: Aggregate and Sector Estimates", IIES Seminar Paper 746, Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet.
- Flam, H och H Nordström (2006), "Euro Effects on the Intensive and Extensive Margins of Trade", IIES Seminar Paper 750, Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet.
- Friberg, R och F Wilander (2006), "Price Setting Transactions and the Role of Denominating Currency in the FX Markets", http://www.riksbank.com/upload/Dokument_riksbank/Kat_foa/RB%20Friberg%20Wilander%20061110.pdf (2006-11-10).
- IMF (2004), "Exchange Rate Volatility – Some New Evidence", www.imf.org/external/np/res/exrate/2004/eng/051904.pdf (2005-04-19).
- Jonung, L (2004), "The Political Economy of Monetary Unification. The Swedish Euro Referendum 2003", *Cato Journal*, vol 24, s 123-149.
- McKenzie, M D (1999), "The Impact of Exchange Rate Volatility on International Trade Flows", *Journal of Economic Surveys*, vol 13, s 71-106.
- Melitz, M (2003), "The Impact of Trade on Intraindustry Reallocations and Aggregate Industry Productivity", *Econometrica*, vol 71, s 1695-1725.
- Micco, A, E Stein och G Ordoñez (2003), "The Currency Union Effect on Trade: Early Evidence from EMU", *Economic Policy*, vol 37, s 317-343.
- Roberts, M J och J R Tybout (1997), "The Decision to Export in Colombia: An Empirical Model of Entry with Sunk Costs", *American Economic Review*, vol 87, s 545-564.
- Rose, A K (2000), "One Money, One Market: Estimating the Effect of Common Currencies on Trade", *Economic Policy*, vol 30, s 9-45.
- SOU 1996:158, "Sverige och EMU: Betänkande av EMU-utredningen", Finansdepartementet, Stockholm.
- Yi, K-M (2003), "Can Vertical Specialization Explain the Growth of World Trade?", *Journal of Political Economy*, vol 111, s 52-102.